

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE OSMANİYE, DÜZİÇİ AĞZINDAN KATKILAR - I

Metin DEMİRÇİ*

Geliş Tarihi: Haziran, 2017

Kabul Tarihi: Eylül, 2017

Öz

Bu çalışmayla Osmaniye ili, Düziçi ilçesinden *Derleme Sözlüğü*'ne katkı sağlanacaktır. Bu çalışmada Düziçi'nin çeşitli yerlerinden derlenen örneklerin bazılarının *Derleme Sözlüğü*'nde olmadığı, bazılarının farklı yörelerde farklı anlamlarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu eksikliği giderme adına da mevcut çalışma ortaya çıkmıştır. Derlenen örnekler yaklaşık on yıldır çeşitli zaman ve mekânlarda kişilerin konuşması esnasında not alınan, anlamları sorulan kelimelerdir ve aynı zamanda çoğu, tarafımızdan bilinen kelimelerdir, birçoğu da çevremizdeki insanlar tarafından hâlâ konuşma dilinde canlı bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak elde edilen kelimeler sayıca fazla olduğu için iki ayrı yayın şeklinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Bu yayında "I"ya kadar olan kelimeler ve anlamları verilmiştir. Düziçi'nden derlenen sözler isim soylu kelimeler, fiiller, ikilemeler, deyim ve deyimleşmiş ifadeler şeklinde sınıflandırılarak verilmiştir. Derlemelerin bir kısmının *Sözlük*'te yer aldığı görülmektedir, ama anlam olarak Düziçi'nde farklı kullanımlar vardır, bu tür sözler italik olarak verilmiştir. Çalışmada 212 isim soylu kelime, 100 fiil, 125 deyim, deyimleşmiş ifade, ikileme benzeri sözlere yer verilmiştir. Özellikle deyim ve benzeri sözler verilirken müstehcen ve küfürlü ifadelerin çok geçtiği görülmektedir, ancak çalışmada küfür içeriklerinden ziyade bir olayı, durumu, nesneyi, kişiyi tasvir eden ifadelere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Derleme, *Derleme Sözlüğü*, Düziçi ağzı, derleme çalışmaları, Osmaniye.

CONTRIBUTIONS TO COMPILATION DICTIONARY FROM DIALECT OF DÜZİÇİ, OSMANİYE - I

Abstract

In this present study, some contribution shall be made to the *Derleme Sözlüğü* (Compilation Glossary) from the province Osmaniye, the district Düziçi. It has been determined in this present study that some of the words collected from various places of Düziçi are not present in the *Derleme Sözlüğü* (Compilation Glossary) and some of them are used with different meanings in different regions. This study has appeared in order to make up this deficiency. The words having been collected here are the words which have been noted down for approximately ten years during the speech of people in different times and places and whose meanings have been asked. The words having been given here are also the words, most of which are known and used by us and have still been used livingly in a spoken language by the people around us. However, since the obtained words are high in number, it has been found suitable to evaluate them in two publications. In this present publication, the words until "I" and their meanings have been

* Yrd. Doç. Dr.; Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, mtndmrci@mynet.com.

given. The vocabulary collected from Düziçi has been given by being classified as nouns, verbs, reduplications, idioms and idiomized expressions.

Keywords: Compilation, Compilation Glossary, dialect of Düziçi, compilation studies, Osmaniye.

Giriş

Sözlük bir dilin söz varlığını belli bir düzen içinde bir arada bulunduran eserdir. Çeşitli tarifleri yapılan sözlük, bir dilin veya bir dilin bir bölümünün genel olarak veya belirli bir zamanda kullanılan söz varlığını genellikle alfabe sırasına göre, bazen de kavram alanlarına göre ele alıp aynı dille tanımlarını yapan, örnek vererek açıklayan veya başka bir dildeki karşılıklarını gösteren kitaptır. Bu yönüyle sözlükler; genel sözlükler, özel sözlükler, tek dilli sözlükler, iki veya çok dilli sözlükler şeklinde gruplandırılabilir. Özel sözlükler bir dilin belli bir alanının söz varlığını içine alan sözlüklerdir. Bu sözlüklere ağız sözlükleri, argo sözlükleri, deyim sözlükleri, eş anlamlı-karşıt anlamlı kelimeler sözlüğü, etimoloji sözlükleri, yeni kelimeler sözlüğü, yabancı ögeler sözlüğü ve galatat sözlükleri örnek olarak verilebilir. Özel sözlükler içinde terim sözlükleri önemli bir gruptur; dil bilgisi, edebiyat, felsefe, terimleri sözlüğü gibi. Kavram sözlükleri, kelimelerin anlamlarından hareketle onları kavram alanlarına göre alfabetik biçimde veya asıl kavrama yakınlığı bakımından sıralayan sözlüklerdir. Ş. Recai Cin'in *Kavramlar Dizini* buna bir örnek olabilir. Bir diğer sözlük türü mukayeseli sözlüklerdir (Topaloğlu ve Kaçalın, 2009: 403).

Sözlük kelimesinin Arapça karşılığı "lugat"tır. Lugat "boş konuşmak, söz söylemek, kuş ötmek" anlamına gelen "lağv" kökünden türemiş bir kelime olup "bir dili konuşan kişilerin duygu ve düşüncelerini birbirine anlatmaları için kullandığı kelimelerden oluşan eser" demektir. İlk olarak yazılan "lugat kitapları" içeriklerine göre farklı isimler taşıdığı için sözlük kavramını karşılayacak ortak bir terim yoktu. Daha sonra "lugat" kelimesi "dil, lehçe" anlamında kullanılmaya başlamıştır. "Sözlük bilimi" için "ilmü'l-luga ve mu'cemiyyât" ve sözlük anlamında "mu'cem ve kâmûs" kelimeleri sonradan terim olarak kullanılmaya başlamıştır. Sözlük bilimiyle uğraşanlar, "kelimelerin alfabetik dizimi" anlamında kullandıkları bu "mu'cem" terimini hadisçilerden almıştır, ancak bunun tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bilinen en eski sözlük Sâmiîler (Asurlular / Akkadlar)'e aittir, milattan önce 3000'li yılların başlarında Sümerce-Akkadca olarak yazılmıştır. Bunu Çince ve Yunanca bazı sözlükler takip etmektedir (Durmuş, 2009: 398-402).

Modern sözlüklere benzer ilk sözlük *Lexicon*'dur. Bu sözlüğü İskenderiye Kütüphanesi'nin görevlisi Aristophanes hazırlamıştır. Araplarda Kur'an'ın doğru anlaşılmasına yönelik olarak ufak tefek sözlük çalışmaları olmasına rağmen daha sonra ticari ilişkiler ve fetihler nedeniyle yabancıların Araplarla karışması neticesinde Halîl b. Ahmed, Halef el-Ahmer,

Kisâî, Nadr b. Şümeyl, Asmaî, Ebû Zeyd el-Ensârî, İbn Düreyd, Ezherî ve Cevherî gibi dilciler doğru ve yanlış olan sözlük malzemesini derlemiştir. Sözlük faaliyetlerin gelişmesiyle de ses ve taklîb sistemli sözlükler, alfabetik sıraya göre dizimi esaslı sözlükler, köklerden hareketle alfabetik dizimde aranan kelimeye ulaşma esaslı sözlükler, kelimelerin konularına göre tasnifi esaslı sözlükler, kelimelerin morfolojik kalıplara göre tasnifi esaslı sözlükler yazılmıştır. (Durmuş, 2009: 398-402).

Daha sonraları iki dilli sözlükler yazılmıştır. Başta iki dilli sözlük yazma; Arapça, Süryânîce, Farsça ve Türkçe ile ilgili birkaç eserle sınırlı kalmıştır. Doğuyla ilgili çalışmalara koşut olarak doğu bilimciler tarafından ilk etapta Arapça-Latince olmak üzere özellikle XIX ve XX. yüzyıllarda, 1993 yılına kadar otuz kadar değişik dilde yaklaşık 450 sözlük yazılmıştır. İlk sözlükler William Bedwell'e (*Lexicon Arabico-Latinum*, basılmamıştır), Valentin Schindler'e (*Lexicon Pentaglotton*, İbrânîce, Keldânîce, Süryânîce, Talmud dili, Arapça, Hanovine 1612) ve François Raphélang'e (*Lexicon Arabicum*, Arapça-Latince, Leiden 1613) ait eserlerdir. Bu çalışmalar, 1632'de Antonius Giggeius'un *el-Ķāmûsü'l-muĥî't'in Thesaurus Linguae Arabicae: Kenzü'l-luġati'l-Arabiyye* adıyla Latince'ye tercümesiyle birlikte (I-IV, Mediolani 1632) devam etmiştir. Bunların yanında 1632'de J. B. Duval, *Dictionarium Latino-Arabicum Davidis Regis* (Latince-Arapça, Paris 1632), 1636'da Thomas Novaria, *Thesaurus Arabico-Syro-Latinus* (Arapça-Süryânîce-Latince, Roma 1636), 1653'te Jacobus Golius, *Lexicon Arabico-Latinum* (Lugduni Batavorum 1653), 1669'da Edmund Castell, *Lexicon heptaglotton* (İbrânîce-Keldânîce-Süryânîce-Sâmirîce-Habeşçe-Arapça-Farsça, Londini 1669), 1670'te J. F. Nicolai *Hodogeticum, Orientale Harmonicum* (Jenae 1670, İbrânîce-Keldânîce-Süryânîce-Arapça-Habeşçe-Farsça) ve 1680-1687'de François à Mesgnien Meninski, *Thesaurus linguarum orientalium / Kenzü'l-luġāti'ş-şarkıyye* (Türkçe-Arapça-Farsça, I-IV, Viennae 1680-1687) adlı eserleri yazmışlardır (Durmuş, 2009: 398-402).

Sözlükçülük alanında Arapçadan Batı dillerine veya Batı dillerinden Arapçaya sözlük çalışması, özel alan sözlük çalışmaları, terim sözlükleri yapılmıştır. Farsça sözlükler İran dilleriyle ilgili olarak ilk dönemde yazılan sözlükler, Pakistan ve Hindistan'da hazırlanan sözlükler, Osmanlı döneminde kaleme alınan sözlükler ve modern dönemdeki sözlükler şeklinde dört grup hâlinde ele alınmaktadır. Arapça-Farsça sözlük çalışmaları da yapılmıştır. Osmanlılarda ilk Farsça sözlük çalışmaları IX. (XV.) yüzyılda başlamış ve hemen hemen bütün sözlükler Farsça-Türkçe şeklinde düzenlenmiştir. Geniş hacimli ilk sözlük olan *Uġnûm-ı Acemî* kelimelerin ilk ve son harflerine göre sıralanmıştır (Durmuş, 2009: 398-402).

Türk dilinde Arapça "lugat" kelimesi yine Arapça olan "kāmûs" ve Farsça "ferheng" ile birlikte kullanılmış, 1932 yılında TDK tarafından bunlara karşılık Türkmencede yer alan

"sözlük" kelimesi önerilmiştir. Bugün Türk dünyasında "lugat" karşılığı olarak kullanılan kelimeler şunlardır: "sözlük (sözlük, sözdik, Türkmençe), lugat (Âzerî, Özbek, Uygur), laflık (Gagauz), slovar (Çuvaş, Tuva, Hakas), tılcıt (Saha) (Yazıcı, 2009: 402).

Türkçede bilinen ilk sözlük Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânü lugâti't-Türk*'üdür. Eser Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla kaleme alınmış, madde başları Türkçe, açıklamaları Arapça olan bir sözlüktür. Harezmi Türkçesinin müstakil bir sözlüğü bulunmamakla birlikte sözlüğünde XIII. yüzyıl öncesi metinlerini esas alan Sir Gerard Clauson bu döneme ait eserleri taradığı için sözlüğü Harezmi söz varlığını da içermektedir. Bunun dışında *Muḥaddimetü'l-edebe* (Zemahşerî), *Kıyasü'l-Enbiyâ* (Rabgûzî) ve *Nehcü'l-Ferâdis* (Mahmûd b. Ali) gibi devrin diğer eserleri sözlük özelliği de gösterir. Klasik Çağatay Türkçesinin kurucusu Ali Şîr Nevâî'nin Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu kanıtlamak amacıyla yazdığı *Muhakemetü'l-Lugateyn* bu döneme aittir. Abuşka da bu dönemde yazılmış, asıl adı *el-Lugatü'n-Nevâiyye ve'l-istişhâdâtü'l-Çağatâiyye* olup Çağatayca'dan Türkiye Türkçesine bir sözlüktür. Çağatayca-Farsça bir sözlük olan *Bedâiyü'l-Lugat*, Muhammed Mehdî Han'ın *Senglâh'ı*, Şeyh Süleyman Efendi'nin *Lugat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmânî*'si de bu dönemde yazılmış sözlüklerdendir. Kıpçakça sözlüklerden 1294'te hazırlandığı tahmin edilen *Codex Cumanicus* dışındakiler Kıpçakların yerleştiği Mısır ve çevresinde yazılmıştır. 1343'te Mısır'da yazılan eser kelime türlerine göre düzenlenmiş olup biri Arapça-Türkçe, diğeri Moğolca-Farsça sözlük olmak üzere iki bölümden oluşan *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*, Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin *Kitâbü'l-İdrâk lisânî'l-Etrâk'ı*, müellifi bilinmeyen *Kitâbü't-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lugati't-Türkiyye*, Ebû Muhammed Cemâleddin Abdullah'ın *et-Türkî, Kitâbü Bulgati'l-müştak fi lugati't-Türk ve'l-Kıfçak'ı*, *ed-Dürretü'l-mudîa fi'l-lugati'l-Arabiyye ve't-Türkiyye* adlı sözlükler bu dönemde yazılmıştır (Gül, 2013: 522-525).

Osmanlılar döneminde XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türkçe kelimelerin madde başı olarak alındığı sözlükler pek yoktur. Bu devirde hazırlanan sözlükler Arapça-Türkçe ve Farsça-Türkçe olup çoğu eğitim amacıyla yazılmıştır. Bunların en meşhuru Afyonkarahisarlı Muslihuddin Mustafa'nın *Arapça-Türkçe Ahterî-i Kebîr*'idir. Daha sonra Türkçeden Türkçeye sözlükler de yayınlanmıştır. Sözlüklerin bir kısmı aynı zamanda Osmanlı Türkçesi sözlüğüdür. Şeyhülislâm Ebûishakzâde Esad Efendi'nin *Lehçetü'l-lugât'ı*, Ahmed Vefik Paşa'nın *Lehce-i Osmânî*, Ebüzziyâ Tevfik'in *Lugat-ı Ebüzziyâ*, Şemseddin Sâmî'nin *Kâmûs-ı Türkî*, Ali Seydi'nin *Resimli Kâmûs-ı Osmânî*, *Resimli Yeni Türkçe Lugat*, (Mehmed) Bahâeddin'in *Türkçe Lugat*, Raif Necdet (Kestelli) - Hasan Bedreddin ve diğerlerinin, *Resimli Türkçe Kâmûs*, Hüseyin Kâzım Kadri'nin *Türk Lugatı: Türk Dillerinin İştikâkî ve Edebî Lugatları*, Mithat Sadullah (Sander)'in, *Resimli Yeni Türkçe Lugat*, İbrahim Alâeddin (Gövsâ) ve diğerlerinin *Yeni*

Türk Lugatı, Resimli Yeni Lugat ve Ansiklopedi, Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*, Mustafa Nihat Özön'ün *Okullar İçin Yeni Türkçe Cep Sözlüğü*, *Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, Pars Tuğlacı'nın *Okyanus: 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, Mehmet Doğan'ın *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Ali Püsküllüoğlu'nun yüz bin maddelik *Türkçe Sözlük: Türkiye Türkçesinin En Büyük Sözlüğü*, Millî Eğitim Bakanlığı'nın *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Andreas Tietze'nin *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, İlhan Ayverdi ve Ahmet Topaloğlu'nun *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, *Türkçe Sözlük*, İsmail Parlatur'ın *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yaşar Çağbayır'ın *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı: Ötügen Türkçe Sözlük* (Topaloğluve Kaçalin, 2009: 404, 407) gibi çalışmalar Türk dilinin zengin söz hazinesinin kaydedilmesi, korunması, gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir.

Ömer Asım Aksoy ve diğerlerinin hazırladığı *Tarama Sözlüğü*, Cem Dilçin'in *Yeni Tarama Sözlüğü* gibi dönem sözlükleri vardır. Hermann Vámbéry'nin *Türk-Tatar Dillerinin Etimoloji Sözlüğü*, Bedros Keresteciyan'ın *Matériaux Pour Un Dictionnaire Étymologique De La Langue Turque*, Marttu Räsänen'in, *Türk Dillerinin Etimoloji Sözlüğü Üzerine Bir Deneme*, Nasılof-Tenişef-Şerback-Nadalıov'un, *Eski Türkçe Sözlük*, Sır Gerard Clauson'un *Onüçüncü Yüzyıl Öncesi Türk Dili Etimolojik Sözlüğü*, Vladimiroviç Sevortyan'ın *Türk Dillerinin Etimolojik Sözlüğü* gibi etimolojik sözlükler vardır (Gül, 2013: 522-525). Sözlükçülük alanında yalnız Arapça ve Farsça asıllı kelimelerin yer aldığı Osmanlı Türkçesi sözlükleri, özel sözlükler, etimolojik sözlükler, tarama sözlükleri, galatat sözlükleri, argo sözlükleri, terim sözlükleri, deyim sözlükleri, Kur'an sözlükleri, yabancı diller için sözlükler de yazılmıştır.

Burada konuyla ilgili olması nedeniyle üzerinde durulması gereken sözlüklerden biri de derleme sözlükleridir. Derleme sözlüklerinin ilk örneği olan F. W. Radloff'un *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte* adlı hacimli eseri (I-IV, Petersburg 1893-1911) aynı zamanda Türk lehçeleri alanında yapılan ilk kapsamlı sözlük çalışmasıdır. Hamit Zübeyr'in (Koşay) I. cildini İshak Refet (İşıtman), II. cildini Orhan Aydın ile (Acıpayamlı) birlikte hazırladığı *Anadilden Derlemeler*'den sonra (Ankara 1932, 1952) derleme faaliyetleri Türk Dil Kurumu tarafından sürdürülmüştür. *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi* (I-IV, İstanbul 1939-1949, V [İndeks], Ankara 1957), Ahmet Caferoğlu'nun *Anadolu Ağzlarından Derlemeler* genel başlığı altında yayımladığı çeşitli eserler (İstanbul 1940-1951), Kemal Edip Ünsel'in *Urfa Ağzı* (İstanbul 1945), Ömer Asım Aksoy'un *Gaziantep Ağzı* (I-III, Ankara 1946), Turgut Günay'ın *Rize İli Ağzları* (İstanbul 1976) ve Efrasiyap Gemalmaz'ın *Erzurum İli Ağzları* (Ankara 1978) bu alandaki diğer çalışmalardır.

1. Derleme Sözlüğü ve Ağzların Önemi

Türkiye Türkçesiyle ilgili ağız çalışmaları on dokuzuncu yüzyıla kadar gitmektedir. Ağız çalışmalarının önemli bir kısmını da ağızlarda bulunan söz varlıklarını derleme ve bunlar üzerine araştırma yapma oluşturmaktadır. Bu noktadan bakıldığında Türk diliyle ilgili derleme kelimelerin yer aldığı ilk sözlüğümüz Kaşgarlı Mahmut'un *Divanü Lügati't Türk*'üdür. Türk illerini, obalarını karış karış gezerek oluşturduğu bu sözlükte Kaşgarlı Mahmut sadece kelimeleri vermekle kalmamış bu kelimelerden ve kullanımlarından hareketle Türk lehçelerinin izlerine de ulaşmış ve diyalektolojik çıkarımlarda bulunmuştur. O, aynı zamanda deyim, atasözü ve destan parçalarını da derlediği sözvarlıklarının kullanımlarına tanık olarak kullanmıştır. Türkiye Türkçesinin ağızlardaki söz varlıklarının alanında uzman veya gönüllü kişiler tarafından derlenmesi, *Derleme Sözlüğü* gibi devasa bir külliyyatı ortaya çıkarmıştır, ancak Anadolu'nun çeşitli ağızlarında henüz kayda geçirilmeyen sözvarlıklarının olduğu da muhakkaktır. Bunların derlenmesi, kayda geçirilmesi, anlamlarının verilmesi, kullanımlarının örneklendirilmesi önemli bir çalışma alanı olarak hâlâ kapısı açık beklemektedir. Bu kapıdan içeri girip derleme çalışması yapan kişiler tarafından *Derleme Sözlüğü*'ne katkı sunmayı amaçlayan birçok çalışma da yapılmıştır.

Derleme konusunda en önemli çalışma Türk Dil Kurumunun yayımladığı *Derleme Sözlüğü*'dür. *Derleme Sözlüğü*, 1932 yılına kadar yazı dilimize girmemiş ve 1932-1960 yılları arasında, yurdumuzun türlü bölgelerinde halk ağzından derlenmiş olan Türkçe veya Türkçeleşmiş sözleri içine alan bir sözlüktür. Bu eser iki büyük derlemenin sonucu ortaya çıkmıştır. Birinci derleme, 1932-1934 yıllarında yapılmıştır. Altı ciltlik Söz Derleme Dergisi bu çalışmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İkinci derleme, 1952-1959 yılları arasında yapılmıştır. Her iki derlemenin birleştirilmesinden de *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* meydana gelmiştir. Derlemeler sadece kullanılmak amacıyla yayımlanmamıştır. Halk ağzında yaşayan ve bugüne kadar sözlüklere ve yazı diline girmemiş yahut yazıda pek az kullanılmış olan sözleri toplamakla, sınırlarımız içinde söylenen sözleri tanıtmak ve bunlar üzerinde yapılabilecek her türlü bilimsel araştırmalara yol açmak düşüncesiyle bu dergi basılmıştır. Yurdun çeşitli bölgelerinden söz derlemiş olan binlerce gönüllünün göndermiş oldukları 600.000'den fazla fişe dayanarak hazırlanmıştır. Birinci derlemeye katılan ve sayıları dört beş bin kadar olan derleyicinin bir listesi yoktur. İkinci derlemeye katılanların sayısı 917'dir. Adları ve her birinin nerelerden, ne kadar söz derlediği bellidir (Gül, 2013: 519-522).

Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı şekillerde Türkçenin konuşulmasından dolayı yöresel ağızlar oluşmuştur. Bu ağızlar, bölgesel olarak hatta aynı bölge içindeki iller, ilçeler

veya köyler bazında bile değişiklik gösterebilmektedir. Bir ağız bölgesi içinde farklı ağız adacıkları oluşabilmektedir.

Teknolojik iletişim araçlarının hayatımıza girmesiyle beraber Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan sayısız kelime, aniden kullanım dışı olmuş ve yazı dili kurallarına yaklaştırmaya başlamıştır (Cankaya, 2013: 899). Hızla gelişen teknoloji bu manada olumsuz etkilere de sebep olmaktadır. Bu olumsuz etkilerden biri ağız özelliklerinin ve ağızlardaki kelime hazinesinin yok olmaya başlamasıdır (Doğan, 2012: 9). Gerçekleştirilen tüm ağız çalışmaları, Türkçenin zenginliklerinin ortaya çıkarılmasında çok önemlidir.

Ağız araştırmaları ve çalışmaları, ses bilgisi, biçim bilgisi ve sözdizimi bakımından dilsel özellikler taşıdığı gibi söz varlığına ilişkin yeterli bilgiyi de kapsar. Ağız araştırmalarında üslup, biçim, iç tutarlılık, kaynak kullanımı, atıf sistemi ve güncel bilimsel veriler gibi kavramlar kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinin hâkim olduğu çok sayıda yerde bunların farklı ve çeşitli yönleri esasında ciddi araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Fakat gerçekleştirilen bu önemli araştırmalarda izlenen metotlara dair bir dizi problemler vardır. Bunlar araştırmanın başlangıç evresini meydana getiren derlemelerden diğer tüm evreleri de kapsayan sorunlardır. Standartsızlık ve yöntemsizlik bu sorunların başında gelmektedir. Bu yüzden Türkiye Türkçesinde yapılan ağız araştırmalarında bir birlik yoktur (Adıgüzel, 2013: 387).

Standart olarak görülen ve ortak konuşma diliyle yazı diline esas teşkil eden bir ağız dışında var olan ağızlar, şive ve lehçenin önemli bir alanını oluşturur. Sesler, kelimeler, ekler ve anlamlar, hatta bunlardan ortak ağızda tespit edilememiş olanlar bile bu alandan çıkabilir. Bu zenginliği bulmak ağız çalışmalarının ortak amaçlarından biridir. Ortak ağız özellikleriyle bu kazanımların bir araya gelmesiyle dilin ses, söz ve anlam zenginliği artacak ve sonuç olarak dilin temel prensipleri daha açık bir şekilde belirlenebilecektir. Takip etmesi çok zor olan, hızla gelişen teknoloji ve hızla küreselleşen dünya her geçen gün ağız özelliklerinin ve ağızlardaki kelime hazinesinin korunmasını imkânsız hâle getirmektedir. Bu bağlamda Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan pek çok ifade ve kelime kullanımdan kalkmış ve yazı dili kurallarına yaklaştırmaya başlamıştır. Alan çalışmalarında derleme sözlük çalışmaları, bölgesel ağız ve şive konulu çalışmalar hâlihazırda mevcutken, kullanımdan çıkmış ya da unutulmaya yüz tutmuş yöresel ifade ve kelimelerin durumu veya kullanım sıklığıyla ilgili çalışmalara pek rastlanılmamaktadır (Ulum, 2015: 109,116).

Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili farklı kurum, kuruluş ve kişiler tarafından farklı çalışmalar da yapılmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmı literatüre kazandırılmakta, ancak bir kısmı ağız çalışması yapanların ulaşacağı şekilde muhafaza edilmemektedir. Ağız külliyatı oluşturulmasında kaynakların tamamına ulaşılması önem arz eder. Bu çalışmalara bakıldığında

zaman bitirme tezleri, yüksek lisans tezleri, doktora tezleri, ulusal veya uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler, araştırma eseri olarak yayımlanan bireysel kitaplar, çeşitli internet sayfaları aracılığıyla yöreye ait kelimeler listesi, çeşitli okullar tarafından çıkarılan dergi ve gazetelerde verilen kelimeler görülmektedir. Bu çalışmalardan bir kısmı literatüre kazandırılmakta ancak bir kısmı ağız çalışması yapanların ulaşacağı şekilde muhafaza edilmemektedir. Hâlbuki ağız külliyatı oluşturulmasında kaynakların tamamına ulaşılması önem arz etmektedir (Demirci ve Güzel, 2016: 159).

Bu çalışmalarda makalelerden bazıları *Derleme Sözlüğü*'ne katkılar şeklindedir. Özellikle derlemecilikle ilgili *Derleme Sözlüğü*'nü tarayıp alanında uzman kişiler tarafından titizlikle yapılan çalışmalar vardır. Bu çalışmalara, çalışmaların içeriklerine, kullandıkları yöntem ve teknikleri kısaca göz atmada yarar vardır.

Derleme Sözlüğü'ne Katkılar içeren Boz (1996), Şanlı (1996, 1999), Gülensoy (1998), Özgür (2004), Yıldız (2007), Doğan (2009, 2010, 2012), Öztürk (2009), Ersöz (2009), Biray (2009), Ölmez (2010), Çiftçi (2014), Arslan (2013), Yeşilöz (2012), Güven (2014), Metin (2016), Eratalay (2012), Güzel (2013), Acar (2013), Kamacı (2011), Küçükballı (2016), Özdarendeli (2013), Tekin-Cantürk (2014), Tokat (2014), Erdem Nas (2015), Gülseren (2016), Erdoğan (2016), Çavga (2015), Erten-Başkan (2016), Karaman (2011), Kalay (1997, 2004), Özkaya (2015), Erdem Nas-Parlar (2016), Bulut (2016), Özek (2016), Toker (2011), Güzel (2013), Teres (2011), Uysal (2017), Tokatlı-Erdem Nas (2012), Koraş (2002), Karaörs (1994) tarafından son zamanlarda hatırı sayılır sayıda makale yayınlanmıştır. Adana ve Osmaniye ağızları üzerine de Faruk Yıldırım (1999, 2002, 2006) tarafından çok değerli çalışmalar ortaya konulmuştur.

Derleme Sözlüğü için derleme yapıldığı zamandan bugüne Türkiye'de önemli değişiklikler ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden biri de il sayısının artmasıdır, buna koşut olarak da *Derleme Sözlüğü*'nde bazı bilgilerin güncellenmesi gerekmektedir. Güncellenme ihtiyacı olan derleme bölgelerinden biri de Osmaniye'dir. O dönemde Osmaniye, Adana'ya bağlı bir ilçedir. Belki o dönem çalışmalarında genelleme yapılarak Osmaniye ve civarından yapılan derlemeler Adana olarak kaydedilmiş olabilir. Şimdi *Derleme Sözlüğü*'ne bakan biri bu kelime Osmaniye ağızlarında da var gibi bir düşünceye kapılabilir. Ya da sadece Osmaniye'de kullanılan ancak yukarıdaki genellemeyle Adana sınırları içinde kullanıldığı düşünülen söz varlıkları olabilir. Bunların illa bir bölgeye hasredilme ihtiyacı yoktur, ama belirsizlikleri netleştirmek de bilimin bir gereğidir. Bu doğrultuda hem yeni bir derleme çalışması yapılması hem de *Derleme Sözlüğü*'nün daha önceden de yapılan çalışmalarla birleştirilerek yeniden yayına hazırlanması Türk diline önemli bir hizmet olacaktır. Böyle bir çalışmada ayna zamanda

bir kelimenin geçtiği her bir bölgenin yeniden değerlendirilmesi, üşenmeden bir kelimenin geçtiği her yerin yazılması, o kelimenin genel Türk dili içinde, Türkiye Türkçesi bağlamında ve ağızlar içindeki yeri ve önemini de ortaya koyacaktır.

2. Osmaniye'nin Düziçi İlçesinden Derlenen Söz Varlığı

2.1. İsim Soylu Kelimeler

adıbatası: Domuz.

ağan çalısı: Zakkum.

ağveren, âferen: Yeşil renkli, bir tür kertenkele türü, yörede yılanlara zehri veren kertenkele olarak inanılır.

ârtı < ağartı: Süt, yoğurt, ayran gibi yiyecekler, içecekler.

arpa çörâ < arpa çöreği: Arpa unundan yapılan bir tür ekmek.

ası < âsi: Aksi, asi, zor.

avarantı: Boş gezen, boş oturan.

aydaş: Aşırı zayıflamış ve bitkin bir görüntü sergileyen kişiler için kullanılan bir kelime.

aynat: Bakılmayacak derecede acayip bir görüntü oluşturan kişiler için kullanılan bir sıfat.

azzık: Azık. Burada vurgudan dolayı ünsüz ikizleşmesi meydana gelmiştir.

babal < vebâl: Vebal.

bakbaki: Dış görünüş.

baldırcan: Patlıcan.

bambıl: Küf.

barnak, bannak: Parmak.

basdambak: Basamak.

basalga: Sık ağaçlı, kuytu köşe, havası ağır yer.

bâtabakan < bahta bakan: Bukalemun.

bazarı < pazarı: Laf arasında bir şeyi bir şeye benzetme amacıyla kullanılan, gibi anlamında bir kelime. Bu benzetiş daha çok bir kişinin bir kişiye, bir kişinin söylediklerinin ve yaptıklarının başkasının söylediklerine ve yaptıklarına benzetilmesi şeklindedir.

bêşirikli: Becerikli

bêşiriksiz: Beceriksiz.

bıldır: Geçen sene.

bitir / bıkır: Bir yerde durmaktan, bir şey yapmamaktan hayvanın nasıl davranacağını bilemez bir şekilde hareket etmesi, bundan kinaye olarak insanlar için de kullanılır.

bıtırak: Kırlarda yetişen dikenli bir otun dışı, dikenli tohumu.

bicik: Meme, özellikle hayvan memesi.

bile: Birlikte.

bilâ: Bileği.

Bilâlik: Osmaniye'nin bir ilçesi, bileğilemek için kullanılan taş.

billâ < billahi: Bir tür yemin.

bodiç: Bir tür, plastik su kabı.

boduk: Deve yavrusu.

boğnak: Kısa süre yağın yağmur.

boruk < boru ok?: Yaprakları sayılan kısmının içi boru gibi boş olan bir bitki.

böğ / böy: Bir tür örümcek.

bual < bu gel: Bu sefer.

bualek < bögelek: Arıya benzer zararlı bir böcek.

bualış < bu geliş: Bu sefer.

buçuklu: Yarı yarıya verilen mal.

bülük, büllük: Penis.

büzzük < büzük: Göt, anüs, makat.

cağlak: Su gidemeyecek kadar meyilli küçük ark.

capa < çapa: Çapa.

cecit: Yeni.

ceflin: Yeni yumurtlamaya başlayan tavuk.

ceft: Bir şeyin kabı, kabuk.

cilk: Bozuk yumurta, bozuk bazı yiyecekler.

cırcırı: Fermuar.

cırnavık: Ağustos böceği, çok konuşan.

cıynak: Bitki köklerinin ince saçakları, yırtıcı kuş ve hayvan tırnağı.

cızzık < cızık: Çizgi, hamur üzerinde çizgi oluşturmak için kullanılan bir araç.

cike: Cıvcıvden biraz daha büyük tavuk yavrusu.

cip, cîp: Laf arasında bir söze başlama ifadesi, çok, bol.

cıvcik: Sebzeler için çiçeği burnunda olma durumu, sebzelerin henüz çiçekten çıkmış, küçük hâli.

cöp: Cep.

cümbüzzük: Kıçı yere yakın.

cümük: Kısa, kısaltılmış.

çağşak: Kumullu yapıda küçük çakıl taşları.

çambış: Ayarsız, uğraşılması zor kişi.

çabğı: Düzeltme amacıyla bir şeyin altına konulan ince ağaç parçası.

çara: İneklerin yeni doğum yaptığı zaman veya çeşitli zamanlarda üreme organından gelen sümüksü akıntı.

çarpana: Eskiden tütün doğranırken kullanılan havan adlı aracın bıçağının kaymaması için kullanılan deri parçaları.

çatma daşı: Mezarda ölünün çeşitli hayvanlar tarafından, sırtlan, ayı gibi hayvanlar tarafından çıkarılmasını engellemek için döşenen taş.

çavşırı: Çapraz bağlama.

çem: Sulak ve çamur alan.

çemrek: Bir işi yapmaya hemen hazır.

çemsi: Sulak ve çamurlu.

çerçeci: Köylerde kapı kapı dolaşıp satış yapan kimse, çerçi.

çitık: İncirin henüz dalından çıkmış küçük hâli.

çitık inciri: Çitıklardan ağaçta kalan ve diğerlerinden erken ve zamanından önce olgunlaşan incir.

çillik: Kadınların üreme organı, bu organın uç kısmı.

çillikli: Aşağılama amaçlı kadın.

çimbil: Ağaçlarda küçük dal.

çingil: Omuz, boyun.

çinkem: Bir miktar, çok az miktarda.

çiriş: Yaprakları pırasa yapraklarına benzeyen bir çeşit dağ pancarı.

çiriş lepesi: Çirişle yapılan bir tür yemek.

çitme: Cacık.

çokuntu: Bir araya gelmiş topluluk.

çüven: Davul tokmağı.

demirçik: Bir tür ağaç, dişbudak ağacı.

depgi: Tarhana yapımında kullanılan bir araç, tarhanalık dövmenin pişirilmesi sırasında karıştırmaya yarayan araç.

deplek: 1. Vurmalı bir çalgı, darbuka. 2. Kafası boş, hafif deli.

déri: Perşembe

déşirikçi: Dilenci.

dîdik: El işi şeyler örülmesi esnasında her bir mil hareketiyle örüntüyü oluşturma ve oluşturulan bir örüntü çeşidi.

dısdıy(ğ)rak: Hazır bir şekilde, eksiksiz bir şekilde.

dışlık: Rahat, huzur.

dışlıksız: Vakit geçiremeyen, huzursuz.

diddiri: Yarı deli, ne yapacağını bilmez kişi.

diftirik: Nerede, ne zaman, nasıl davranacağını bilmeyen kişi.

dikgelek: Ne işe yaradığı bilinmez bir şekilde ayakta duran kişi veya nesne.

dingiş: Aşırı zayıf.

diyés: Karısının namussuzluğuna göz yuman ve katlanan kimse.

doğnuk: Hayvanları bağlama veya sırtta bir şeyler taşıma amacıyla yapılan kolan adı verilen aracın iki uca eşit kısmında bulunan demirden veya ağaçtan yapılmış halka.

döl: Erkek evlat.

dulda: Kuytu, rüzgar işlemez yer.

duluk altını: Şakağa takılan altın.

duluk: Yan yüz, yan taraf.

dün sâmeni < düğün seymeni-seğmeni: Düğüne toplanmış halk.

dün: Düğün.

dürçü < düğürçü < düñürçü?: Dünür veya kız istemeye giden kişi, gelini almaya giden kişiler.

duñgun: Düşünmekle meşgul, sürekli düşünen, hareketsiz.

dussuz < tuzsuz: Utanması, arlanması olmayan, pişkin.

dussuzluk < tuzsuzluk: Tatsız şakalar yapma.

duatak: Sıcak şeyleri tutmak için kullanılan tutamaç.

dümbelek: Darbuka, serseri.

élârşı < éle garşı < karşı: El âleme karşı.

élbiz: Örumcek.

ellâm / ellaheem < Allahualem: Herhâlde.

elöpen / elepen: Bir tür kertenkele, benzetme amaçlı silik kişiler için de kullanılır.

épiyé < ipiyi, épiyem: Biraz iyi.

eserekli < esir-ik-li / eserikli < esrüklü?: Deli, delimsirek.

eşgere: Açık bir şekilde, aşikâr bir şekilde.

eviñ dulü < eviñ duluğu: Evin yan tarafı.

evlek: Sürülebilecek, ekilebilecek büyüklükte tarla.

evrâç < evireç: Ekmek pişirmeye yarayan ince, uzun bir araç, evirgeç.

firdöndü: Bacanın dumanı iyi çekmesi için bacaya takılan, döner araç gereç.

fışiltı: Fış fış diye çıkan ses.

fışkırık: Bitkilere veya evlerde çeşitli haşerelere karşı ilaç sıkmakta kullanılan bir araç ki bu araç ilacı fışkırtmaktadır.

fildirgeç: Kuş kapanı kilidi.

filteke, firnete: Çatal iğne.

finik: Sümük, burun deliğindeki kirler.

fol, hol: Tavuğun istenen yere yumurtlamasını sağlamak için o yere konulan yumurta ya da yumurtaya benzer şey.

folluk: Tavukların yumurtlaması için hazırlanmış, içinde fol bulunan yer.

fullangaç: Salıncak.

gaba: Halaya başlamak için ağır ağır ilerleyen bir tür oyun, bir işe razı olmamak.

gabala: Ölçüp biçilmeden, belli bir zamanda yapılacak şekilde bir işi verme, yapma.

gabalak: İncir ağacının meyvesinin henüz olgunlaşmamış hâli.

gabartlama: Bazlama türünde bir yiyecek.

galp: Tembeler, yavaş.

gamga: Çok küçük tahta parçası.

gamgâmi < gamga gimi < gamga gibi: Daha çok da insan için çok zayıf.

gâñ: Tadı yerinde, yemek için revaçta olan şeyler, nadasa bırakılmış tarla.

gâñce: Tadı yerinde, yemek için revaçta olan şeyler.

gañıldak: Çok zayıf insan veya hayvan.

gapsalık, gaspalık: Alelusul yapılmış bahçe kapısı.

garrangaç: Kırlangıç, kırlangıç gibi zayıf ve hafif kimse.

garsamba: Birbirine karıştırılmış, karışık.

- garsambaç:** Birbirine karıştırılmış, karışık; kar ve pekmezi karıştırarak yapılan yiyecek.
- garsantı:** Karıştırılmış şey.
- gath / katlı:** Kadar.
- gävur:** Kâfir.
- gävurubillah:** Allah'ın kâfiri, hakaretamiz bir söz.
- gayda:** Çeşit, gereksiz yere farklı davranma, usul dışı hareket etme.
- gaydalı:** Olağandan farklı davranan, daha nazik veya güzel davranıp kendi dışına çıkan.
- gaygana:** Bir tür omlet, yağda yumurta.
- gebeç:** Karnı şiş.
- geçgel:** Yaşlı, biraz yaşı geçmiş.
- geçgele:** Tahtadan yapılmış ve üzerinde yük taşımaya yarayan aygıt.
- gedik:** Ev, yaşanılan yer.
- gel sefer(e):** Gelecek sefer, bir sonrakine.
- gepirtede:** Gepirt diye ses çıkararak.
- gepirti:** Gepirdemek sonucu ortaya çıkan ses.
- ger:** Her bitkinin kendine has boyası, rengi.
- geviş:** 1. Hayvanların geviş getirmesi ifadesindeki geviş. 2. Tespih ağacı adlı bitkinin, tespih tanelerine benzeyen, yuvarlak meyvesi.
- gezâlik < gezeğilik:** Gezilecek yer, gezinti yeri.
- gıciğici:** Pancargillerden, ufak yapraklı bir tür bitki.
- gıç:** Göt, ayak.
- gılba:** Kible, kible yönü.
- gırak:** Yan.
- gıran:** Ölümecül salgın hastalık.
- gırrık:** Eşeği çağırmak için kullanılan bir söz.
- gırtıl:** Kırış kırış olmuş; geçimsiz, sinirli kişi.
- gırtışık:** Kırışık.
- gimi:** Gibi.
- gırañ:** Bulutlu, sisli, kapalı hava.
- gırañli:** Bulutlu, sisli, kapalı hava.
- girik darı:** Bir tür mısır.
- gôculuk:** Dedikoduculuk.
- goncalos, goncalıs, goncalıs:** Nasıl bir yaratık olduğu bilinmeyen bir canavar, cin, hayali yaratık.
- göbelek:** Bir tür mantar.
- göğsüllü:** Sarı göğüslü, küçük bir kuş türü.
- gölük:** Yük taşımada veya binmek için kullanılan at.
- götlek:** Götçü, göte düşkün, homoseksüel, işine gücüne güvenilmez kimse.
- götlesek:** Götçü, göte düşkün, homoseksüel, işine gücüne güvenilmez kimse.

götoş: Bir tür küfür.

götselik: Atların ve eşeklerin üşümemesi için semer veya eğerden geride kalan kuyruğuna doğru salınan, hayvanı üşümekten koruyan araç, arkalık.

götüsikli: Bir tür küfür.

götveren: Bir tür küfür.

göylemez: Yeşil soğan.

göylük / gölük: Yeşillik.

gunnacı: Gebe.

guşana / guşkana: Küçük tencere.

guzlacı: Kuzulayacak hayvan.

gübül: Köpekleri çağırmak için kullanılan bir söz.

gübülük: Küçük sevimli köpek.

günnük: Günlük, yevmiye.

güveldek: Yaz kış yeşil kalan sarmaşık türünde bir bitki.

hâlbîsem / hâlbusenki: Hâlbuki.

hambalis: Bir tür yaban mersini türü.

hapap: Terlik.

hapban: Kuş için kurulan tuzak, hayvan tuzağı.

hâra < ha ara: Nereye.

hârda < ha arada: Nerede

hârdan < ha aradan: Nereden.

havan: Tütün doğramak, kıymak için kullanılan iki ayaklı bir araç.

hâyannı < ha yana: Nereye.

heccece: Eşeği soğuktan korumak için kullanılan bir tür örtü.

heyle < ha ile: Nasıl.

heylesil: Ne tür.

heylesiñ: Nasılsın anlamında bir soru. Bu soru bütün şahıslar için "heyliyem, heylesiñ, heyle, heyliyek, heylesiñiz, heyleler" şeklinde kullanılmaktadır.

hiş keş: Kullanılmayacak biçimde geride kalan hububat kalıntısı.

hiş: Döküntülü malzeme, ayıklanmaya muhtaç şeyler, bol, çok.

himsirik: Sümürük.

hinik: Sümük.

hinikli: Sümüklü, mecazen bir kişi için beğenmeme ifadesi.

horanta: Aile, bazen eşlerden herhangi biri için de kullanılır.

hoşamat: Övme, yaltaklanma.

hoşamatçı: Yalaka.

hökâle: Ukala.

hörtük, hörtücek: Bilinmeyen, iyileşmeyen bir yara.

huğ, hū: Ev, eskiden ev olarak kullanılan küçük derme çatma evvari yapı.

hüsülü: Elinden bir şey gelmez şekilde, çaresiz, sevensiz bir görüntü oluşturan kişi.

2.2. Fiiller

ânamak < ağnamak: Eşek ve atın yerde yuvarlanarak bir nevi kaşınma hareketi.

altalamak: Tartışma veya müsabakalarda üstün durumda olmak.

bambıldamak: Küf tutmak.

bandıkmak: Olgunlaşmaya yüz tutmuş, ama olgunlaşmadan kalmış, tatsız tuzsuz meyveler için kullanılan bir fiil.

bırakmak: İnekler için zamanı gelmeden doğum yapma, yavrusunu düşürme.

bünemek: Bir yerden suyun kaynarak çıkması.

buñmak: Çok üşümek.

buñsakmak: Boğulacak gibi olmak.

buyamak: Çok üşümek¹

câlamak < çağlamak: Suyun akışını takliden söylenen bir yansıma kelime, su ses çıkarmak, çağıldamak.

cıbartmak: Soymak, yüzmek, çıplak vücuda değnek vurarak şişirmek.

cıldamak: Su için cıgıl cıgıl ses çıkarmak.

cilkıldamak: Cılk cılk ses çıkarmak.

cibermek: Dövülmekten cildin kabarması.

cibertmek: Döverek cildi kabartmak.

cikelenmek: Cike (*bk. cike*) gibi davranmak.

civcikleme: Sebzelerin civcik (*bk. civcik*) vermeye başlaması.

çümbüşmek: Özellikle yaprak için büzüşmek.

cülemek: Cü cü diye tavukları çağırarak.

çâşaklamak / çağşaklamak: İs tutmuş kap kacak türü şeyleri ince kumla ovalamak ve isini çıkarmak.

çavşırmak: Çapraz bağlamak.

çaysamak: Çay içmek istemek.

çemremek: Kolunu veya paçalarını sıvamak,eteğini toplamak.

çemsimek: Sulak bir alanda hafif çamur kokusu veya rahatsız edici bir koku oluşması.

çesmek: Dügümü çözmek.

çımbışma(k): Bedende bir yerin ani kaşınma refleksi; su sıçramak.

çımbışdırmak: Su sıçramak.

çıtımak: Bir tür dikiş atmak, dikmek, alelusul dikivermek.

çıtışmak: Erkek erkeğe seks yapma.

çığsemek: Gevrek bir şeyin yumuşaması; hamur işi şeylerin pişme ile pişmeme arasında olma durumu.

çimdinmek: Ufak ufak yemeye başlamak, özellikle hayvan yavrularının yavaş yavaş çeşitli şeylerden yemeye başlaması.

çoğnaşmak: Bir araya gelmek, toplanmak.

dadınmak: Tadını almak, tadını aldığı şeyi sürekli yapmaya başlamak.

¹ Buradaki buñ- ile buy- aynı kelime olmalıdır, bunlardan buñ- daha eski şekildir, ñ < y değişimiyle kelimenin buy-şekli ortaya çıkmış olmalıdır.

dayanmak: Yorulmak.

dânemek: Bakmak.

depgilemek: Tarhana için pişirilen dövmenin karıştırılması, ezilmesi.

déşirmek < devşirmek: Dilenmek.

dışamak: İnek sağımı esnasında yavruyu annesinden ayırmamak, ancak annesini emmesini engellemek için ineğin ön ayaklarına bağlama.

diğdirmek: Özellikle su veya kan gibi sıvıların ya da akışkan maddelerin akma biçimi.

dillemek: Anahtarlamak, kilitlemek.

diñelmek: Ayakta beklemek.

dişemek: Süt dişlerini dökmeye başlamak.

diynenmek: Dinlenmek.

donukmak: Donup kalmak.

dökmek: Sebze vermeye başlamak.

döllemek: Bilinen anlamına ek olarak; patlıcan, biber gibi sebzelerin küçük küçük sebze vermeye başlaması.

duñmak: Aniden durmak, donup kalmak.

dunmak: Düşünmek.

duñukmak: Durgunlaşmak.

emrezlenmek: Hastalanmak.

ésilmek: Eksilmek, daha çok da seviye olarak eksilmek, mesela bir havuzda suyun azalması.

éñsilmek / äñsilmek: Eksilmek.

eşañlemek: Hayvanlar için uygun bir zeminde, tozlu veya yumuşak bir zeminde eşelenmek.

evsmek: Buğday gibi tahılları yabancı maddelerden temizlemek için bir tür elek ile yapılan işlem.

élbizlemek: Örümceğin yuva yapması, örümceğin bir yire yuvalanması.

finçitmak: Fırlatıp atmak, serpmek.

fısdırmak: Eğdirmek.

fısmak: Eğilmek.

fullanmak: Salıncakta sallanmak.

gabaklamak: Tarla açmak için çalıların kökünden kesilmesi.

gabalamak: Üstünkörü yapmak.

gabannamak: Zabdetmek, mülküyetine geçirmek.

gaçılmak: Yoldan çekilmek, önünden çekilmek.

gancıkmak: Kurutulmak için toplanan tütün yapraklarının uzun süre asılmadan beklemesi durumunda zarar görmesi, ezik, ele alınmaz olması.

garsamak: Karıştırmak.

garsalamak: Karıştırmak.

gaydalanmak: Gaydalı (bk. gaydalı) davranmak.

gaypıtmak: Kayacak şekilde vurmak.

gâñirmek / gârmek: Geçirmek.

- gânelmek:** Nadası bırakıldığı için verimli hâle gelmek.
- gebermek:** Ölmek.
- gebertmek:** Öldürmek.
- gepirdemek:** Gürültü çıkarmak, gepir gepir ses çıkarmak.
- gerelmek:** 1. Herhangi bir bitkinin renginin elbiseye çıkması. 2. Bitkinin özellikle meyve veya sebze için renginin olgunlaşma rengine dönmesi. 3. Ergenliğe geçmeye başlama.
- gevme:** Ağızda katı bir şey çiğnemek, geniş getirmek.
- gevretmek:** Yumuşak bir hâlden sert hâle getirmek.
- gıcılama(ma)k:** Yavaş hareket etmek, tembel ve uyuşuk davranmak.
- gırtışmak:** Kırışmak, kırış buruş olmak.
- girañlemek:** Havanın bulutlu, sisli, kapalı olması.
- gôcurmak:** Özellikle at için koşturmak.
- gôlamak < kovalamak:** Ardından lafını etmek, dedikodusunu yapmak.
- gurkuldamak:** Kuluçka zamanı gelen tavuk için gurk gurk diye ses çıkarmak.
- gunnamak < kuñlamak / kulunlamak?²:** Kuzulamak.
- guzlamak:** Kuzulamak, yavrulamak, doğum yapmak.
- güvermek:** Morarmak.
- güvertmek:** Morartmak.
- güymek:** Müddet vermek, o zamana kadar güvenmek.
- hallaşmak:** Hâl hatır sormak, sulh olmak.
- hamlamak:** Çalışmaya alışkın olmadık bir durumda çabucak yorulmak.
- hamurramak / hamurlamak:** Hayvanlar için mide fesadı geçirmek.
- hapırmak / hapıtmak:** Kapaklı araç gereçler için bir şeyin ağzını kapamak, daha çok taşla yapılan bir işlem.
- harramak < harla-:** Harlamak, ateşin şiddetini arttırmak, çok sıcaklamak.
- hazlanmak:** Çok hoşlanmak.
- hêllemek:** Yüksek bir yerden atmak, bir yerden bir yere bir şeyin yerini atarak değiştirmek.
- hikirdemek:** Sevimsiz bir şekilde gülüş tarzı.
- himsirmek:** Sümürmek.
- hôrmek < hōgürmek:** Hayvanların böğürmesi, öğürmek, mecazen sevimsiz bir şekilde ses çıkarmak.
- hüsdürmek:** Susturmak.
- hüsmek:** Susmak.
- hüsülenmek:** Ağlar durumda olmak, ağlar taklidi yapmak.

² Bu kelime eski Türkçedeki koñ (koyun) kelimesinden geliyor olmalı. Koñla->konna->gonna-/gunna- şeklinde gelişmiş olmalı. Çünkü kuzula- ile koyunla- semantik olarak bu gelişimi desteklemektedir. Ancak *Derleme Sözlüğü*'nde madde başı olarak "gunnamak kelimesinin goluñlamak, gulunlamak, guluntamak, gumlamak, gumramak, gunlamak, guzlamak" kelimeleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir (III/2196).

2.3. İnkilemeler ve Kalıplaşmış İfadeler

ablak zoblak: Nerede, nasıl davranacağını bilmeden hareket eden.

adamın dölü: İnsanoğlu, herifin dölü, adamın dölü şeklinde de kullanılmaktadır.

adı / adları batasıca: Bir beddua.

âferen gimi: Benzetme amaçlı olarak birine bir şeyleri verip, söyleyip araya girip arayı bozan, zehri veren, ama zehre zerk etmeyen kişi.

ağnak yeri: Eğlenip vakit geçirme yeri.

apır sapır konuşmak: Yerli yersiz, gereksiz konuşmak.

apırcın etmek: Telaşlandırıp harekete geçirmek.

apırcın olmak: Telaşlanıp ani bir şekilde harekete geçmek.

ardı sıra konuşmak: Gıybetini yapmak.

arıya gétmek < araya gitmek: Heba olmak, boşa gitmek.

arıya vérmek: Heba etmek.

arkasını çalmak: Bir kişiyi gıyaben kollamak.

arkasını yumak: Bir kişiyi gıyaben kollamak.

ası gelmek: İtiraz etmek, başkaldırmak.

atına da dök: Bir şeyin çok bol olması, yeterinden fazla olma.

ayda azzına künde büzzüne: İyilikten anlamayan kişilere yapılması gereken muameleyi anlatan bir söz.

âz < ağız gev-: Bir işi yapmakta gönülsüzlük belirtisi olarak sözü uzatmak.

âzi < ağız gırılmak: Etkisini kaybetmek, gücün zayıflaması.

âzi < ağız uçuklamak: Ağızında uçuk çıkmak, çok şaşırarak.

âzına < ağızına bakmak: Karşıdaki ne söylese yapacak şekilde söyleyeceği şeyi beklemek.

babal almak: Vebal almak.

babal altında galmak: Suçun vebalin kişi üzerinde kalması.

babal atmak: Bir şeyi yap(ma)mak ve söyle(me)mek için vebal vermek.

babal vermek: Vebalinin karşılığını vermek.

babalı (sı) dutmak: Vebali tutmak.

babalı boynuna: Vebali boynuna.

babalımdan gétmek: Vebalinden gitmek, yani onun vebalinin karşılığında ölmek.

babalımdan kakamıyasıca: Vebalinin altından kalkamasın anlamında bir deyim.

babalını çekmek: Vebalini kendi üstüne almak.

babalını veremiyesice: Vebaline veremesin anlamında bir deyim.

babalını yumak: Bir kişinin lafını ederek, arkasından konuşarak veya benzer hâllerle Allah katında günahını almak, günahını gidermek.

bakbakısı yerinde: Albenisi olan.

barada bârmak: Aniden yüksek sesle bağırarak.

başını kekmek: Söyledikleriyle, yaptıklarıyla bıktırmak, bu işi arka arkaya yapmak.

bıdı bıdı etmek: Mızırtı edip rahat vermemek.

bıtbıt etmek: Mızırtı edip rahat vermemek.

bol bolamat: Çok, bol.

boñuz boñuz: İçli bir şekilde gözyaşı dökerek ağlama için kullanılan bir sıfat veya zarf.

boynu altında galasica: Boynun bedeninin altında kalması şeklinde ölmek.

bualek dutmak: Bualek (*bk.* bualek) konan veya ısırın hayvanın delirmiş gibi kaçması.

capa emzirmek: Çapalama işlemi sırasında çapanın sapına göğsünü verip dinlenmek, bu iş yapana, çalışmasını durdurmasından dolayı yapılan tariz sözü.

cağ çağ akmak: Suyun çağlayarak akmasını takliden yansıma bir kelime, işin yolunda gitmesi, kazancın bol olması durumunu ifade ederken de kullanılır.

canı burnundan gelesice: Bedduada belirtildiği gibi ölmek.

canımın derdine düşesice: Yaşam mücadelesi versin, ölümle yüz yüze yaşasın anlamında bir beddua.

canımı gapasica: Kişi için can verecek dereceye gelsin.

canıyan uğraşasica: Çok dert ve sıkıntıya düşmek, ağır hastalıklara yakalanmak.

cehdetmek: Çok çabalamak.

cehdicüber etmek: Zorlamak, çok çabalamak.

cilk tomatis: Eski cins bir domates, yumuşak domates.

cilk yumurta: Bozuk yumurta.

cırnavık şirketi: Çok ve boş konuşanlar topluluğu.

cız aynaş (olmak): Bir şey söylendiğinde veya bir durumla karşılaşıldığında kişinin aşırı sinirlenmesi.

cızdan çık(ar)mak: Çizgisini bozmak, kızmak.

ciğeri dökülesice: Ağır hastalığa yakalanmak, bitmek.

cin cücü gimi: Cin cücüğü gibi, çok kurnaz, başa çıkılmaz.

çabıdı malamath / çabıdı malamathınıñ teki: Dokunsan bile çingar çıkaracak kimse.

çar çabut: Paçavra.

çepeli mürt: Kadınları tanımlarken kullanılan, sevilmeyen, istenilmeyen kadın tipi, namusluca.

çimbış çimbış etmek: Bedende bir yerin ani kaşınma refleksi.

çildir çildir: Bakışlardaki parlaklığı ifade etmek için kullanılan bir ikilime.

çillikli çavuş: Erkek gibi davranan, dediğim dedik cinsinden kadın.

çiriş çeynetmek: Çok zorlamak.

çoğ durmak: Çocuk için ayaklanmaya başlamadan önce ayakta durmaya başlamak.

dal daşşak: Çırlıçiplak.

dam sikine mertek götüne: Deyimde belirtilen hâl böyle kişiler üzerinde gerçekleşse bile kişinin hiçbir şey umrunda olmaması.

dāñde deste: Ara sıra.

dayak durmak: Destek olmak.

dayanmak: Yorulmak.

diğ diğ akmak: Özellikle su veya kan için ya da akışkan maddelerin akma biçimi.

dil dibâ < dibeği: Çok konuşan.

dilli dibek: Çok konuşan.

diñgil yeri: Bekleme yeri.

dirkede atılmak: Aniden irkilmek.

dün < düğün çalmak: Düğüne katılmak.

düşüncemede galmak: Tereddüt etmek, düşünmeye devam etmek.

eli başına ermek / yetmek: Kendi işini kendi yapar hâle gelmek.

éllik gävuru: Acımasız, zalim.

ekmâ < ekmeği atlı gendi yaya olasıca: Bedduada belirtildiği gibi geçimini sağlamak için çok uğraş versin anlamında bir söz.

eşsek ağnağı: Eskiden kullanılan, daha sonra kimsenin uğramadığı, kullanılmayan yer.

gara bilecen (olmak): Gelecek kötülükleri önceden söyleyen veya tahmin eden ya da hep kötü taraftan bakıp ya şöyle olursa ya böyle olursa diyen.

gara garatma getirmek: Geleceğe dair olumsuz tahmin ve önyargıda bulunmak, işin neticesini daha kötüsüne bağlamak.

garamet çalmak: İftira etmek.

garamet etmek: İftira etmek, abartılı davranmak.

gävur çocuğu: Hakaret amaçlı bir söz.

gävur dölü: Ele avuca sığmayan, önüne engel konulamayan, yaman kişi, hakaretamiz bir söz.

gävuruñ dôrdü < doğurduğu / emzirdî < emzirdiği: Hakaret sözü.

gayıl olmak: Razı olmak, kabullenmek, yetinmek.

gıcı, gıcığı yâmak < yağmak: Dolu yağması.

gıcığıya dutulmak / yakalanmak: Doluya yakalanmak.

gınyam etmek: Bir şeyi yapmamak için götülsüz olduğunu bildiren sözler sarf etmek veya davranışta bulunmak.

gıran girmek: Toplu bir şekilde ölümcül hastalığa yakalanmak.

gönünü < gönlünü avıtmak: Kişinin kendini veya karşıdakini teselli etmesi.

gönünü < gönlünü gütmek: Karşıdakinin gönlü ne istiyorsa onu yapmak.

göt atmak: Çok sevinmek, ifadede belirtilen işi yaparak sevinmek.

götten bacaklı: Kısa boylu şeyi bilir gibi, her şeyi yapabilecekmış gibi davranan kişi.

göt dönmek: Yardımını veya selamını kesmek.

göt göte: Arka arkaya.

götü gızıl: Tembel, iş yapmaz, sıkıya gelmez kimse.

götüne düşgün: Çıkarlarına düşkün.

götüne eke: Her şeyi bilir gibi, her şeyi yapabilecekmış gibi davranmak aslında elinden çok bir şey gelmemek, kendi çıkarlarının peşinde her şeyi gözetmek.

götüne gétmek: İşlerin gerilemesi.

götüne güvenmek: Yaptığı veya yapacağı işin arkasında durmak, sağlam durmak.

götüne güven olmaz: Yapacağı işle ilgili sonucun belirsiz olması, sonucun kestirilememesi, daha çok da olumsuz sonuç çıkacağı inancı.

götüne yılan kaçmak, çıkaracak leylek aramak: İçinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtulmak için başkasını kullanmaya çalışmak.

götün götün gétmek: Geri geri gitmek.

- götünü yumak:** Bir kişiyi hatalı olduğu hâlde kollamak, aklamaya çalışmak, savunmak.
- götüyü köyü devirmek:** Elinden bir şey gelmediği hâlde her şeyi yaparmış gibi davranmak.
- göt derdine düşmek:** Kendini kurtarma çabası içinde olmak.
- gözü garakmak:** Baş dönmesi neticesinde bulanık görmeye başlamak.
- gursâ < kursağı boklu:** Haram helal gözetmeksizin her tür kazanca evet diyen kişi.
- hâdîni < hadiğini aramak:** Bir kişinin açığını aramak.
- hakir hikir:** Gülme için taklidi bir kelime.
- hapahap olmak:** Ansızın karşılaşmak.
- havıl küvül:** Alelacele, biraz da korku ve panik hâliyle.
- hazreti mülk:** Kadınları tanımlarken kullanılan, sevilen, beğenilen, evde olması istenilen kadın tipi.
- hıldır hış:** Döküntü hâline gelmiş.
- hış etmek:** Üst üste yığmak, kullanılmaz hâle getirmek, bol bol vermek.
- hışı çıkmak:** Çok yorulmak.
- hışını çıkarmak:** İnsan için acayip derecede dövmek, yenmek, perişan etmek, bir işi ezici şekilde başarmak.
- hopur hopur hoplatmak:** Döverek, tehditle işkenceyle arka arkaya hoplatmak.
- hopur gırmak:** Ekim alanı oluşturmak için çalıların toprak düzeyinde kesilmesi.
- hopurunu çıkarmak:** Hopur kırar gibi bir kişiyi dövmek, işkence etmek.
- hoşamat etmek:** Övmek, yalakalık etmek.
- hota meydan / hota meydanda:** Hodri meydan, ortalık yerde.
- hökâlelik etmek:** Ukalalık etmek.
- hökâlelik taslamak:** Ukalalık etmek.
- hörtük çık(ar)mak:** Bilinmeyen, iyileşmeyen yara çık(ar)mak.
- hörtük(ler) dutmak:** İyileşmeyen bir derde tutulmak.

Sonuç

Bu çalışmada Osmaniye ili Düziçi ilçesinden yaklaşık on yıldır kaydedilen, not tutulan, anlamı derleyen kişi tarafından da bilinen, yakınları tarafından hâlâ canlı bir şekilde kullanılan kelimeler ve unutulmaya yüz tutmuş, çok nadir kullanımları olan veya bazı köylerde bazı kişiler tarafından bilinen, kullanılan sözlere yer verilmiştir.

Derlenen sözlerden hareketle Anadolu'nun çeşitli yörelerinden derlenen birçok kelimenin aslında ufak tefek ses farklılıklarıyla veya ufak ayrımlarla anlam bakımından çeşitlilik gösterdiği görülmüş olup bazen aynı kelimenin birbiriyle ilgisiz anlamlarıyla da karşılaşmıştır.

Bu çalışmada 212 isim soylu kelime, 100 fiil, 125 ikileme veya kalıplaşmış söze yer verilmiştir.

Teknolojik araç gereçlerin insan hayatının her safhasına, saatine, insanın her tür iş ve işlemine girmesiyle aslında çeşitli yörelerden sözlerin çeşitli yörelerin sözlerin birbirine karıştığı, yazı dilinin de insanların sözcük dağarcığına hükmettiği gerçeğiyle burada derlenen bazı sözlerin artık ağızlar arası geçiş, ortak kullanım alanı oluşturduğunu hesaba katmak gerekmektedir. Bir başka deyişle *Derleme Sözlüğü*'nde olmayıp da *Türkçe Sözlük*'te olan kelimelerin veya özel olarak hazırlanmış deyim sözlüklerinde bu sözleri görmek de mümkündür. Bu da Türkçenin ifade zenginliğinin mevcut ağızlar arasında yaygınlaşmasının bir görünümü olarak da değerlendirilebilir.

Kaynaklar

- ACAR, K. (2013). Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'ne Kandıra Ağzından Katkılar. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8(9)*, 375-386.
- ADIGÜZEL, A. (2013). Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 387-401.
- ARSLAN, B. (2013). Çatpınar (Doğanşar/Sivas) Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 8, 97-102.
- BİRAY, N. (2009). Denizli Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 4(8)
- BOZ, E. (1996). Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar. *Millî Folklor*, 29-30, 112-113.
- BULUT, S. (2016). Dereli, Eynesil ve Görele İlçeleri Ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. 1. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Özet Kitapçığı*, 366.
- CANKAYA, M. (2013). Erzincan Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 899-910.
- ÇAVGA, U. (2015). Belkaya (Konya Ereğli) Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar. *International Journal Of Languages' Education And Teaching*, 2669-2689.
- ÇİFTÇİ, F. (2014). Bitlis Merkez Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar. *Anemon, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 260-272.
- DEMİRCİ, M. ve GÜZEL, (2016). M. Kahramanmaraş Ağızları Üzerine Yapılan Çalışmalar. *Route Educational and Social Science Journal*, 3(1), 159-185.
- DOĞAN, M. (2009). Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar-1. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literatureand History of Turkish or Turkic*, 4(4), 236-249.
- DOĞAN, M. (2010). Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar-2. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literatureand History Of Turkish Or Turkic*, 5(1), 294-312.
- DOĞAN, M. (2012). Aksaray Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar 3. *Diyalektolog - Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 9-21.
- DURMUŞ, İ. (2009). Sözlük maddesi, Türkiye İslam Ansiklopedisi. 37. Cilt, İstanbul.

- ERATALAY, S. - ERATALAY, S. (2012). Alaşehir Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar. 4. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 1. Cilt*, 353-364.
- ERDEM NAS, G. (2015). Anamur Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-2. *Journal of Turkish Language and Literature, 1(1)*, 1-8.
- ERDEM NAS, G. ve PARLAR, Z. (2016). Bartın Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Diyalektolog- Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 13*, 50-59.
- ERDOĞAN, S. (2016). Niğde Yöresi Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar- 1. *Journal of Türklük Bilimi Araştırmaları, 40*, 69-82.
- ERSÖZ, S. (2009). Nazilli (Aydın) Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal Of Turkish World Studies, IX(2)*, 37-62.
- ERTEN, M. ve BAŞKAN, A. (2016). Bismil Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *ÇÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 40(2)*, 67-77.
- GÜL, M. (2013). Türkçe Sözlükler Üzerine Bir Deneme. *The Journal of Academic Social Science Studies, 6(2)*, 505-530.
- GÜLENSOY, T. (1998). Anadolu Ağzları Derleme Sözlüğüne Katkılar. *Türk Dili, 553*, 14-16.
- GÜLSEREN, C. (2016). Malatya'dan Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Diyalektolog- Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 12*, 47-55.
- GÜVEN, Ö. (2014). Zara (Sivas) Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 51(51)*, 63-77.
- GÜZEL, F. (2013). Şahsuvar (Elazığ) Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-2. *Diyalektolog- Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 6*, 15-33.
- KALAY, E. (1997). Edirne İli Ağzlarından Derleme Sözlüğüne Katkılar I. *Türk Dili, 547*, 25-33.
- KALAY, E. (2004). Edirne İli Ağzlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar II. *Türk Dili, 633*, 250-259.
- KAMACI, D. (2011). Erzurum Yöresi Ağzlarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Mediterranean Journal of Humanities, 1(1)*, 157-164.
- KARAHAN, L. (1996). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK Yayınları.
- KARAHAN, L. (1999). Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, (9 Mayıs 1997)*, Ankara: TDK Yayınları.
- KARAMAN, A. (2011). Sandıklı Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Acer Index, 2(3)*.
- KARAÖRS, M. (1994). Derleme Sözlüğü'ne Katkılar, Kayseri, Isparta, Adana İllerinden Derlemeler. *Türk Dili, 505*, 65-67.
- KORAŞ, H. (2002). Derleme Sözlüğü'ne İlaveler. *Tubar-XII-/Güz*, 171-208.
- KÜÇÜKBALLI, F. N. (2016); Bozkır (Konya) Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar, Erişim Linki:[http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/303/37%20Fatih%20Numan%20K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkball%C4%B1%20BOZKIR%20\(KONYA\)%20A%C4%9EZIN%20DAN%20E2%80%9CDERLEME%20S%20\(2\).pdf](http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/303/37%20Fatih%20Numan%20K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkball%C4%B1%20BOZKIR%20(KONYA)%20A%C4%9EZIN%20DAN%20E2%80%9CDERLEME%20S%20(2).pdf) Tarihi: 27.04.2017.
- METİN, B. B. (2016). Geydoğan Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Dede Korkut, Aralık 2016/11*, 78-87.
- ÖLMEZ, Z. (2010). Diyarbakır Ağızının Sözvarlığına Katkılar. I. Uluslararası Türk Diyalektolojisi Çalıştayı, 15-20 Mayıs 2008, Gazi Magosa/Kıbrıs, *Türk Dilleri Araştırmaları, 20*, 193-201.

- ÖZDARENDELİ, N. (2013). Velimeşe Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Türkiyat Araştırmaları*, 34, 57-79.
- ÖZEK, F. (2016). Arapgir Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. 1. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Özet Kitapçığı*, 43.
- ÖZGÜR, C. (2004). Eskişehir Yöresi Ağzılarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *TDAYB* 2004/1, 93-99.
- ÖZKAYA, H. (2015). Kırklareli İli Ağzılarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2 (Nisan) 33, 33-39.
- ÖZTÜRK, E. (2009). Mersin Yörüklerinden Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Türk Dili*, 689, 405-411.
- ŞANLI, C. (1996). Kırklareli, Erzurum ve Artvin İllerimizden Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Türk Dili*, 552, 542-547.
- ŞANLI, C. (1999). Anadolu ve Rumeli Ağzılarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Türk Dili*, 572, 670-680.
- ŞANLI, C. (1999). Anadolu ve Rumeli ağzılarından *Derleme Sözlüğü'ne Katkılar II*. *Türk Dili* 572, 670-681.
- TEKİN, F. ve CANTÜRK, S. (2014). Giresun ve Yöresi Ağzılarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Diyalektolog- Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 33-46.
- TERES, E. (2011). Söğüt (Bilecik) Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar. *Folklor/Edebiyat*, 17(65), 2011/1.
- TOKAT, F. (2014). Çavdır Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 153-166.
- TOKATLI, S. S. ve ERDEM NAS, G. (2012). Anamur Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Diyalektolog-Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 33-45.
- TOKER, M. (2011). Derleme Sözlüğü ve Mersin Ağzı Sözlüğü'ne Tarsus Yöresinden Katkılar. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Terature And History Of Turkish Or Turkic*, 6(3), 1229-1249.
- TOPALOĞLU, A. ve KAÇALIN, M. S. (2009). Sözlük Maddesi. *Türkiye İslam Ansiklopedisi*. 37. Cilt, İstanbul.
- ULUM, Ö. G. (2015). Adana Yöresine Ait Kelimelerin Kullanım Sıklıkları Üzerine Bir İnceleme. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 107-117.
- UYSAL, İ. N. (2017). Kuzören (Konya-Bozkır) Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Diyalektolog-Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 79-85.
- YAZICI, T. (2009). Sözlük Maddesi. *Türkiye İslam Ansiklopedisi*. 37. Cilt, İstanbul, 401-402.
- YEŞİLÖZ, Z. (2012). Nevşehir Lakaplarından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 22-27.
- YILDIRIM, F. (1999). Çukurova Ağzılarında Ünlü Göçüşmesi. 3. *Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildiriler*, Adana: Adana Valiliği: 657-664.
- YILDIRIM, F. (2002). Türkiye Türkçesinin Ağzıları ve Etnik Yapı: Çukurova Ağzıları Örneği. *Türkbilig*, 4, 136-153.
- YILDIRIM, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzıları (Giriş-İnceleme)* I. Ankara: TDK Yayınları.
- YILDIZ, O. (2007). Isparta Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 790-800.